АКРЕДИТАЦІЯ ВИПРОБУВАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРІЙ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

ГРОХОЛЬСЬКИЙ Вадим Петрович - кандидат юридичних наук, доцент провідний науковий співробітник Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4731-6489

КОГУТ Артем Анатолійович - старший викладач спеціальної кафедри №4 Інституту підготовки юридичних кадрів для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: https://orcid.org/0009-0007-5417-2376

DOI 10.32782/EP.2023.4.29

Метою дослідження є встановлення впливу акредитації випробувальних лабораторій на якість експертних досліджень, в процесі розслідувань кримінальних проваджень, що складають доказову базу. Аналіз нормативно-правової актів дозволяє встановити взаємозв'язок між акредитацію випробувальних лабораторії та якістю та неупередженість експертних досліджень, а також можливість прийняття проведених досліджень у якості доказів у міжнародних інстанціях.

Результатом дослідження встановлено що, ДСТУ ISO 17025 в редакції 2017 року вводить у дію для виконання нові, більш сучасні вимоги до компетентностей. Також в досліджені особливу увагу приділено визначенню ризиків щодо компетентності, неупередженості та порядку функціонування (лабораторно діяльності) та можливості щодо подальшого вдосконалення.

Ключові слова: експертне дослідження, міжнародний стандарт, ДСТУ ISO 17025, акредитація, акредитація випробувальних лабораторій.

Постановка проблеми

З початку бойових дій на території України виникають дуже багато робочих питань в процесі розслідування злочинів пов'язаних із збройною агресією рф. Це стосується фіксації самих випадків злочинів, кваліфікації, допиту свідків, призначення відповідних експертиз, а також інших слідчих дій. Одним із важливих питання в даному процесі є достатність та відповідність зібраних доказів, які доводять вину окупантів, а також осіб що ведуть колаборацію діяльність допомагаючи ворогу. Тому особливу увагу приділяється роботі експертних установ, які підпорядковані Службі безпеки України, Міністерству внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України. Якість та повнота проведення експертних досліджень безпосередньо впливає на процес досудового слідства, оскільки доводити провину окупантів буде необхідно не тільки в українських судах, а також в судах міжнародного рівня. Тому питання якості проведення експертних досліджень, в даному випадку, безпосередньо стосується також і відповідності діяльності експертних установ міжнародним стандартам, які застосовуюся до випробувальних лабораторій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Слід зазначити що на формування наукової думки, щодо питань пов'язаних з акредитацією випробувальних лабораторій згідно стандарту ДСТУ ISO 17025 в редакції 2017 року суттєво вплинули дослідження таких вчених, як В.М. Новікова, Н.В.,Топчія та інших. Основою досліджень в цій галузі складають саме міжнародні стандарти ISO, аналіз яких дозволяє розкрити сутність ін-

новаційного підходу. Тому автори залишають за собою право спиратися на дослідження нормативно-правових документів, а також висловлювання експертно-аналітичного середовища.

Формулювання завдання

Мета дослідження полягає у аналізі положень нормативно-правових документів щодо організації акредитації випробувальних лабораторій згідно стандарту ДСТУ ISO 17025, а також їх вплив на результати роботи експертних закладів.

Наукова новизна полягає у осмисленні та встановленні теоретичних та практичних підходів до змін у сучасні нормативно-правові базі щодо питань акредитації та оцінки відповідності в умовах застосування ДСТУ ISO 17025 в редакції 2017 року.

Викладення основних положень

Відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», технічне регулювання – правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю). [1]

Таким чином технічне регулювання, це нетарифне регулювання за допомогою комплексу заходів технічного характеру. До нетарифних обмежень технічного характеру можуть бути віднесені національні стандарти; правила і процедури оцінки та підтвердження відповідності; вимоги, що встановлюються санітарно-ветеринарних і закладами охорони органами; вимоги екологічного характеру.

Систему технічного регулювання складають системи метрології, стандартизації та оцінки відповідності. Одним з найважливіших факторів довіри споживачів різного рівня до результатів робіт в цій системі є акредитація органів з оцінки відповідності.

Згідно ст.1 Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» акредитація органів з оцінки відповідності – засвідчення національним органом України з акредитації того, що орган з оцінки відповідності відповідає вимогам національних стандартів, гармонізованих з відповідними міжнародними та європейськими стандартами або вимогам міжнародних чи європейських стандартів, та у разі необхідності будь-яким додатковим вимогам щодо акредитації у відповідних сферах для провадження визначеної діяльності з оцінки відповідності. [2] Відповідно до ст.4 вказаного закону, метою діяльності з акредитації є забезпечення єдиної технічної політики у сфері оцінки відповідності та довіри споживачів до результатів цієї діяльності, а також необхідність створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні. [2]

В Україні прийняті нормативні акти, згідно яким відбувається акредитація випробувальних лабораторій.

Ціль акредитації: забезпечення єдиної технічної політики в сфері оцінки відповідності; забезпечення довіри споживачів до діяльності по оцінці відповідності; створення умов для взаємного визнання результатів діяльності акредитованих органів на міжнародному рівні; усунення технічних бар'єрів у торгівлі.

Основні принципи діяльності по акредитації: забезпечення рівності прав, законних інтересів усіх зацікавлених сторін; загальнодоступність і неупередженість проведення робіт з акредитації; прозорість діяльності по акредитації; професійної компетентності виконавців робіт; добровільності акредитації; дотримання суспільних інтересів; конфіденційності інформації, отриманої в процесі акредитації. [2]

Відповідно до Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» акредитація ООВ в Україні проводиться національним органом з акредитації, яким в Україна є Національне агентство з акредитації України (НААУ).

ДСТУ ISO 17025 – є базовим для оцінки їх діяльності. До подачі заявки на проведення акредитації випробувальна лабораторія НДІ повинна впровадити цей стандарт в свою діяльність, привести у відповідність

всю документальну базу, провести навчання співробітників. Основна мета навчити персонал лабораторії особливостям системи роботи в умовах акредитації. Тобто на належному рівні отримати знання державних та міжнародних стандартів, оцінки придатності методик вимірювання та аналізу результатів. [3]

Зміст діючого ДСТУ ISO 17025 принципово відрізняється від структури аналогічних документів попередніх версій і приведена у відповідність до загальної ідеології стандартів ISO/IEC серії 17000, що враховує існування будь-якого органу з оцінки відповідності такі як лабораторії — як незалежної юридичної особи. Серед інших принципових відмінностей стандарту варто зазначити те, що він сьогодні визначає не тільки вимоги до компетентності, а й до неупередженості та порядку діяльності лабораторії.

Поняття неупередженості широко відоме фахівцям, але в міжнародному стандарті ISO/IEC 17025 з'являється вперше. Для лабораторій це означає, що вони мають довести (при акредитації) що немає зовнішніх та внутрішніх «впливів» на формування достовірного результату. Коли лабораторія є незалежною юридичною особою, то зазвичай докази неупередженості сформувати не складно, бо зовнішні ризики неупередженості незначні, а внутрішні ризики неупередженості досить просто ліквідувати, наприклад, шляхом забезпечення дотримання часових рамок проведення вимірювань. Формування положень міжнародних стандартів щодо компетентності лабораторій та вдосконалення лабораторної системи менеджменту ISO 9001, 2 1987 ISO Guide 25 1978 ISO Guide 25 1982 ISO Guide 25 1990 ISO/IEC 17025 1999 ISO/IEC 17025 2005 СМ – управління з метою удосконалення елементи ризик-орієнтованого менеджменту в лабораторній практиці система забезпечення якості в лабораторії ISO/IEC 17025 2017 ISO 9001, 2 1994 ISO 9001 2000 ISO 9001 2007 ISO 9001 2015 60 ЛАБОРАТОРНА СПРАВА – № 3/2018 СТАНДАРТИ (калібрувань), забезпечення незалежності заробітної плати операторів методик від результатів, кодуванням зразків таким чином, щоб оператор не міг ідентифікувати замовника, обмеженням персональних контактів між операторами методик і замовниками. Набагато складніше здається доведення неупередженості діяльності лабораторій, яка є підпорядкованою головній організації (є структурним підрозділом якоїсь організації). У такому випадку у «залежної» лабораторії є конфлікти інтересів між лабораторією (її мета діяльності — отримання достовірного результату) та вищою організацією, до якої вона входить (її мета — отримання максимального прибутку). У Стандарті зазначається, що компетентна лабораторія має управляти ризиками неупередженості на «постійній основі». Очевидно, простої декларації вищого керівництва організації про невтручання в діяльність лабораторії тепер недостатньо для доведення того, що підпорядкована лабораторія є компетентною також і в частині управління ризиками неупередженості. [4]

Процес акредитації випробувальних лабораторій дає можливість суттєво змінити якість отриманих результатів, що безпосередньо впливає на розслідування кримінальних злочинів в умовах російської агресії в Україні. Доказова база, яка доводить вину окупантів, а також осіб що ведуть колабораційну діяльність, будуть розглядатись не тільки в судах України, а також і в міжнародних інстанціях. Тому якість експертних досліджень, особливо в рамках компетентності та неупередженості які встановлює ДСТУ ISO 17025 може суттєво вплинути на розгляд вказаної категорії справ.

Інтеграція України у європейську спільноту залежить не тільки від проголошених намірів, але і від відповідності європейському законодавству і стандартам, які встановлює Європейський Союз(далі ЄС). Тому прискорення процесів переходу до стандартів ЄС буде мати суттєвий вплив не тільки на економічні, соціальні та політичні процеси, а також допоможе побудувати новітню систему національної безпеки, в який процес доказування повинен відповідати сучасним вимогам до України, як складової ЄС.

В Законі України «Про національну безпеку України» зазначено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і

громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій. Також одним із важливих фундаментальних національних інтересів України є інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами. [5]

Визначене коло питань свідчить про те, що існуюча система експертних установ в України повинна прискорити перехід до міжнародних стандартів в рамках сприяння вирішенню завдань, визначених Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки, затвердженим Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023.

SUMMARY

The purpose of the study is to establish the impact of accreditation of testing laboratories on the quality of expert research, in the process of investigations of criminal proceedings that make up the evidence base. The analysis of legal acts allows establishing the relationship between the accreditation of testing laboratories and the quality and impartiality of expert research, as well as the possibility of accepting the conducted research as evidence in international bodies.

As a result of the study, it was established that DSTU ISO 17025 in the 2017 edition puts into effect new, more modern requirements for competences. Also, in the studies, special attention was paid to the identification of risks regarding competence, impartiality and order of functioning (laboratory activities) and opportunities for further improvement.

Keywords: expert research, international standard, DSTU ISO 17025, accreditation, accreditation of testing laboratories.

Література

1. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 06 червня.2019 р. N 2740-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text. (дата звернення 1.08.2023).

2. Закон України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» від 17 травня 2001 року № 2407-III URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2407-14#Text (дата звернення 1.08.2023).

3. Топчій Н.В. Акредитація випробувальних лабораторій в сфері науково-технічної діяльності. URL:https://www.journals.ksauniv.ks.ua/index.php/tech/article/download/266/245. (дата звернення 1.08.2023).

4. Новиков В. М. Акредитація лабораторій за новою версією стандарту ISO/IEC 17025:2017. URL:http://www.euroacademia.com.ua/data/site/5e4d559e554d9_224__%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0__LabS_03.pdf . (дата звернення 1.08.2023).

5. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top (дата звернення 1.08.2023).